GYVIEJI ARCHYVAI

Muzikinis dailininkės pasaulis, arba Širdies vaistai

Paskutinį rugsėjo šeštadienį Varėnos rajone vyksta ne tik Grybų šventė – šią dieną, visuomet rudeniškai švelnią, nuspalvintą gelstančių liepų šviesa, dailininkės Gražinos Didelytės meno gerbėjai renkasi prie jos pačios rankomis iš Lietuvos riedulių sudėlioto aukuro

Šventės dalyviai prie aukuro

G. Didelytės galerija „Andeinė“

Čia, Rudnelėje, Dainavos girios viduryje, prie skroblaus šaltinių upelio Skroblaus, dailininkė turėjo įsigijusi sodybą ir joje gyveno, kaip pati yra sakiusi, laimingiausią ir kūrybingiausią savo gyvenimo dešimtmetį.

Diena ypatinga tuo, kad prieš devynerius metus dailininkė G. Didelytė atidarė savo kuklią galeriją, kurią pavadino Andeinės vardu. Jos draugas ir autorinių teisių paveldėtojas Vygandas Čaplikas knygoje „Andeinė - Dainavos girios galerija“ (2011 m.) rašo, kad tai buvęs dailininkės svajonės ir valios kūrinys. Iškeitusi sostinės triukšmą į gamtos ramybę ir tylą, G. Didelytė pardavė kūrybines dirbtuves ir tokiu būdu seno, sutrešusio tvarto vietoje pasistatė namelį - galeriją, kurioje rengėsi eksponuoti savo kūrinius.

„Andeinės” pavadinimą dailininkė išrinko neatsitiktinai. Pasak archeologės ir etnologės Marijos Gimbutienės, kurią dailininkė pažinojo asmeniškai, baltai turėję vandenų dievą Andeinį. G. Didelytė pasirinko moterišką šio vardo lytį - taip atsirado Andeinė, šaltinių, gaivos, o metaforiškai mąstant, ir kūrybinių versmių globėja. G. Didelytė, kurios pasaulėžiūrai buvo artimas prigimtinis - baltų tikėjimas, gamtą, jos kūrybą siejo su žmogaus dvasine harmonija, jo etinėmis vertybėmis. Jos atsispindi ir dailininkės kūryboje, aprėpiančioje mažiausius žemės tvarinius - gyvius ir augmeniją, ir Vienyje susiejančioje su Visatos didybe. Ši metaforiška jungtis juntama kiekviename, simbolikos pilname dailininkės kūrinyje, skatinančiame mažuose dalykuose įžvelgti didybės atspindį. Šitai pasakytina ir apie žmogaus vidaus pasaulį, jo dvasinio gyvenimo ištakas.

Jau septyneri metai, kai dailininkė G. Didelytė yra iškeliavusi Anapilin (2007). Savo įkurta galerija jai teko pasidžiaugti vos dvejus metus. Nuo to laiko „Andeinėje“ šis tas pasikeitė: sudėtos grindys, sutvarkytos patalpos, verslininkai Antanina ir Vytautas Pariokai dovanojo spinteles ir matinius stiklus eksponuojamiems darbams pridengti. Tačiau pačios dailininkės įrengtą ir paruoštą kūrinių ekspoziciją nutarta palikti tokią, kokia ji buvo sudėliota pačios kūrėjos. Be abejo, galerijoje telpa tik dalis darbų, sukurtų dailininkei gyvenant Rudnelėje.

Nuo to laiko kasmet rugsėjo paskutinįjį šeštadienį paminima „Andeinės“ galerijos atvėrimo diena. Jos prasmė - prisiminti dailininkę, apžvelgti jos (ir apie ją) darbų sklaidą, įvykusią per metus. Šios šventės rengėjas - dailininkės gyvenimo draugas Vygandas Čaplikas. Betvarkydamas dailininkės archyvą, netikėtai (pats sau) atrado turtingą (arti pusės tūkstančio egzempliorių!) vinilinių plokštelių kolekciją, kuri buvo saugoma G. Didelytės bute Vilniuje. „Mes kalbėdavomės pačiomis įvairiausiomis temomis: apie tikėjimą, filosofiją, gamtą, dailę, literatūrą ir kūrėjus, bet muzikinį pasaulį aš menkai išmanau, - prisipažino V. Čaplikas. – Gražina mėgo klausytis kūrinių vienumoje, paskendusi savo mintyse, o galbūt ir kūrybiniuose apmąstymuose.“ Besiklausant jos mėgiamos muzikos, ima ryškėti ryšys tarp dailininkės lengvutės lyg drugelio sparnu išvedžiotos linijos ir grakščios A. Vivaldi smuiko muzikos „Metų laikuose”; siautulingos Verdžio, W. A. Mozarto muzikos bangos ir verpetai persikėlė į dailininkės kūrybą, kurioje jie atspindi nesibaigiantį gyvenimo pulsavimą ir amžinybės šokį… Dailininkė be galo mėgo ir J. S. Bachą - vargonų muzika užima didelę dalį plokštelių kolekcijos. Beje, stilizuoti vargonai ar pianino klavišai dažni dailininkės kūrinių simboliai: „Laisvės aukuro auka” (ekslibris Vytautui Landsbergiui), „Pianistė”, „Skambantys paveikslai”, „Saulė”, „Harmonija”, „Kompozitorius” (ekslibris Faustui Latėnui) ir daugelyje kitų kūrinių jie vaizduojami tiesiogiai. Menotyrininkas G. Didelytės kūryboje atrastų sąsajų su muzikiniu pasauliu ne tik skambumo, bet ir temų prasme: dailininkę domino visų pasaulio kraštų menas, ypač jo ištakos - liaudies kūryba. Jau sovietiniais metais ji buvo parsisiuntusi ar gavusi dovanų iš savo gerbėjų užsienyje japonų, kiniečių, negrų, Lotynų Amerikos, portugalų, ispanų, italų muzikos. Rasta ir daug plokštelių su įrašytais paukščių balsais (estų ir suomių išleistos plokštelės). Beje, G. Didelytė buvo sukūrusi paveikslų ciklą „Paukščiai”, turėjo ne vieną knygą apie augalus ir paukščius. Atsiskleidžia įdomus, turtingas kūrėjos vidinis pasaulis: ji domėjosi įvairių šalių kultūra, mitologija, augalija ir gyvūnija, Visatos sąranga, draugavo su astrologais, gamtininkais, rašytojais ir poetais, mėgo keliauti, norėjo pažinti, patirti, tuo tarpu buičiai teskyrė tiek dėmesio, kiek ji gali (ir turi) tarnauti būčiai. Suvokdama savo sveikatos trapumą, kiekvieną dieną stengėsi išgyventi „labiau“, nebarstydama laiko neįdomiems, jos požiūriu, neprasmingiems dalykams.

Šios šventės akcentas ir buvo muzikinis G. Didelytės pasaulis. Ant senos klėtelės (seniausio statinio Rudnelėje, XIX mažiaus statybos - be vinių, suleidžiant rąstus), kurią dailininkė norėjo paversti etnografiniu kaimo muziejumi (buvo surinkusi gausybę eksponatų!) sienos V. Čaplikas išradingai sukabino įvairių stilių ir žanrų plokštelių iš dailininkės kolekcijos. Tai graži preliudija į nepažintą G. Didelytės muzikinį pasaulį, iš kurio, kaip iš versmės, ji sėmėsi ne tik kūrybinių impulsų, bet ir dvasinės stiprybės nelengvus gyvenimo išbandymus paversti kuriančia energija.

Kaip įprasta, pirmiausia šventės dalyviai renkasi prie aukuro po šimtametėmis liepomis. Susirinkusieji dalinasi prisiminimais, nuveiktais darbais, skirtais dailininkės kūrybos sklaidai. Visuomet dalyvauja G. Didelytės kaimynas rašytojas Kazys Saja su žmona poete Zita Mažeikaite, dailininkės pusbrolis architektas Kęstutis Vasiliauskas (su grupe kitų architektų suprojektavęs senąjį Druskininkų tiltą per Nemuną ir atstatęs Palangos tiltą). Šie žmonės turi ką papasakoti iš dailininkės gyvenimo. Šiuokart dalyvavo ir dainininkė Marytė Zalenskaitė, jai užvedus liaudies dainą, pritarė visi susispietę aplink ugnelę. V. Čaplikas pristatė 2013 metais išleistą V. Krėvės „Pagundą“ - knygoje ir jos viršelyje panaudotos G. Didelytės iliustracijos. Šių eilučių autorė atvežė ką tik išleistą kunigo Roberto Grigo poezijos knygą „Benamės svajos“. Pagrindinės šios poezijos temos - Dievas, Tėvynė, Laisvė. Eilėraščiai rašyti sovietmečiu, kai už Bažnyčios Kronikos platinimą R. Grigas buvo nuteistas kalėti, jam teko išgyventi mūsų politinių kalinių ir tremtinių dalią, todėl eilėraščiuose atsispindi laisvės ilgesys, kovos ryžtas, tikėjimas Tėvynės išsivadavimu, suskamba tremtinių kūrybos ir liaudies dainų motyvai. Paskatintas ir padrąsintas poeto Roberto Keturakio, R. Grigas ryžosi knygon sudėti anų laikų išgyvenimus; iliustruoti pasirinko Gražinos Didelytės ciklo „Sibiro suvenyras“ kūrinių fragmentus. Knygos viršelyje, samanų žalumo fone, dailininkės subtiliai pavaizduotas moters – motinos siluetas. Vartant knygą, jaudina temų ir išgyvenimų perteikimo sąšauka: tremtinių kančios, partizanų kovos ir sovietinio rezistencinio judėjimo išraiška poetišku žodžiu ir dailininkės perteiktu vaizdu.

Ypač didelės sėkmės susilaukė 2013 metais Vygando Čapliko parengta knyga „Dainavos klodai: tarp ledynmečio ir dabarties“. Tai G. Didelytės išpieštos Dainavos istorijos knyga - albumas, palydimas V. Čapliko komentarų ir įžvalgų. Knyga per truputį daugiau nei metus pristatyta skaitytojams bene 17 kartų: su ja susipažino kone visų Dainavos miestų ir miestelių gyventojai, ji buvo pristatoma Lietuvos Respublikos Seime, ne kartą – Kaune. Ši sėkmė - abiejų autorių nuopelnas: Didelytė kol kas vienintelė kūrėja, taip nuosekliai vaizdais atskleidusi dainavių istoriją, V. Čaplikas - su šia istorija supažindinantis Lietuvą...

Visų į šventę susirinkusių laukė dar vienas netikėtumas - išsiuvinėtas G. Didelytės paveikslas „Širdies vaistai“. Kūrinio autorė Elena Keršienė iš Prienų. Ji sakosi šios dailininkės kūryba žavėjusis jau anksčiau, yra įsigijusi keletą jos miniatiūrų. E.Keršienė siuvinėdama atkuria sudėtingiausius paveikslus. Perskaičiusi V. Čapliko knygą apie „Andeinę“, ji nusprendė savo kūrinį padovanoti Dainavos galerijai. Pasirinko dailininkės darbą „Širdies vaistai“: širdies fone - pakalnučių, rusmenių, valerijonų žiedai, gudobelių uogos... Prie arterijų - paukštelis, simbolizuojantis muziką, gamtą, skaidrią nuotaiką, o galbūt ir visą G. Didelytės kūrybą, iš kurios sklinda ramuma ir tylus dalijimosi džiaugsmas.

Regina JASUKAITIENĖ

Varėna ir teatras (2014-ieji – Teatrų metai)

Mėgėjiški teatrai Varėnos rajone

Varėnos viešosios bibliotekos antrame aukšte veikia spaudinių paroda „Mėgėjiški teatrai Varėnos rajone“, supažindinanti su Marcinkonių, Matuizų bei kitų dramos kolektyvų veikla

Matuizų suaugusių žmonių teatras „Giraitė“ susikūrė 1998 metais. Jam vadovauja Matuizų laisvalaikio ir pramogų centro direktorė, režisierė Irena Čeplikienė. Tarptautinės teatro dienos proga 1998 metais šis dramos kolektyvas Varėnos kultūros centre parodė tragikomediją pagal A. Keturakį „Prilips ožys liepto galą“. Su šiuo spektakliu „Giraitė“ atstovavo Varėnos rajonui Alytaus apskrities teatrų šventėje „Kaimo liktarna-98“. Šventėje geriausia aktore buvo pripažinta matuiziškė Birutė Akstinienė. (Tarp septynių kolektyvų // Merkio kraštas. – 1998, liep. 4, p. 2). Šis teatras iš Matuizų garsus ne tik Varėnos rajone, bet ir visoje respublikoje. Jis daugelio festivalių ir švenčių -„Pastogė“, „Rojaus obuoliukai“, „Kauko ašara“, „Krivūlė“, „Interrampa“, „Palubių pagiry“, „Arlekinas“ ir kitų - dalyvis. 2002 m. respublikinėje kaimo teatrų šventėje tarp 35 kolektyvų „Giraitės“ kolektyvas pateko į geriausių teatrų dešimtuką ir buvo pripažintas šventės laureatu. Tais pačiais metais šis teatras Alytaus apskrities teatrų šventėje „Kaimo liktarna“, parodęs V. Bladykaitės spektaklį „Ženteliai“, tapo šventės nugalėtoju. Šiais metais Matuizų teatras „Giraitė“ Dzūkijos regiono mėgėjų teatrų šventėje-konkurse „Kaimo liktarna 2014“ buvo pripažintas geriausiu ir laimėjo teatrologo Vytauto Maknio premiją. (Matuiziškių „Giraitė“ pelnė premiją. – Iliustr. // Giružis. – 2014, birž. 20, p. 4). „Giraitė“ taip pat aktyviai dalyvauja ir Varėnos rajone vykstančiuose mėgėjiškų kaimo teatrų festivaliuose „Širšių medus“ ir „Citnaginė“. Žiūrovus džiugino spektakliais: G. Švabienės „Nepasisekė“ , Juozo Tumo-Vaižganto „Žemės ar moteries“, V. Čiplio komedija „Medinė piela“, G. Didžiulienės „Paskubėjo“ ir kt.

Be Marcinkonių ir Matuizų mėgėjiškų teatrų, spektaklius stato ir kiti rajono dramos kolektyvai. Šiais metais Merkinės kultūros namuose buvo parodyta Kazio Sajos vieno veiksmo komedija „Kepurė dega“ , kurią režisavo Merkinės kultūros centro meno vadovė Laimutė Jakštienė. Nedzingėje, minint Teatro dieną, Nedzingės vaikų dramos būrelis parodė sceninį vaizdelį „Kalėdų naktis“ (vadovė mokytoja Ramunė Poznėkienė), jaunimo dramos kolektyvo aktoriai – sceninį vaizdelį „Gimtadienis“ (vadovė Stanislava Monkevičienė), o Nedzingės suaugusiųjų mėgėjiško teatro nariai suvaidino sceninį vaizdelį „Anyta – velnio pramanyta“ (vadovė Nijolė Maceikienė). Žilinų suaugusiųjų teatro mėgėjų kolektyvas šiame renginyje pasirodė su sceniniu vaizdeliu „Trise prie taurės brendžio“ (vadovė Dalė Šmigelskienė) (Krutulienė, Irena Teatro diena Nedzingėje. – Iliustr. // Giružis. – 2014, bal. 11, p. 4).

2011 metais Margionių klojimo teatre vykusioje „Citnaginės“ šventėje artistės iš Nedzingės suvaidino Žemaitės „Tris mylimas“, o Gudžių dramos kolektyvas – šmaikštų vaidinimą „Žilė galvon, velnias uodegon“. Šiam kolektyvui ir atiteko režisieriaus Juozo Gaidžio prizas. (Averkienė, Rūta Margionių klojimas vėl sukvietė kaimo teatrus.- Iliustr. // Merkio kraštas. – 2011, rugpj. 30, p. 3). Trečiojoje kaimo teatrų šventėje „Citnaginė“ (2014 m.) vaidino Žilinų, Merkinės, Vydenių, Nedzingės dramos kolektyvai.

Ne tik suaugusieji, bet ir vaikai bei jaunimas dalyvauja dramos būreliuose, vaidina įvairiuose spektakliuose. 2009 m. Varėnos kultūros centre vyko regioninė vaikų ir jaunimo teatrų šventė „Šimtakojis 2009“, kurioje pasirodė ir varėniškiai (Balionytė, Živilė Jaunieji aktoriai varžėsi scenoje. – Iliustr. // Giružis. – 2009, kovo 20, p. 5). Tais pačiais metais Matuizose vykusioje šeštojoje respublikinėje vaikų ir jaunimo teatrų šventėje „Boružėlė septyntaškė“ dalyvavo Varėnos „Ąžuolo“ gimnazijos, Marcinkonių pagrindinės mokyklos dramos būreliai, Matuizų ir Marcinkonių jaunimas, Krivilių, Gudžių, Panočių dramos kolektyvai.

Daugiau informacijos apie rajono mėgėjiškus teatrus galima rasti Varėnos viešosios bibliotekos Bibliografijos, informacijos ir kraštotyros skyriuje.

Pabaiga. Pradžia Nr. 74

Parengė
Elena GLAVICKIENĖ
Varėnos viešosios bibliotekos Bibliografijos, informacijos ir kraštotyros skyriaus vedėja

Šį puslapį remia Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas

SPAUDOS, RADIJO IR TELEVIZIJOS RĖMIMO FONDAS